

סימפוניה מס' 34 ב-דו מז'ור ק. 338

על היצירה

את הסימפוניה מס' 34 כתב מוצרט בשנת 1780, בעת שהות קצרה בזלצבורג, אחרי מסע לפריס ולמנהיים. בשתי ערים אלה הושפע הן ע"י ארועים אישיים (מות אמו, אהבה ונישואין) והן ע"י החידושים המוסיקליים שהציגו התזמורות המצויינות, שנודעו בכל אירופה.

בפריס למד מוצרט את הסגנון הקליל, השובבי והמקושט שהיה אז באפנה, ובעיקר התחבר לעולם האופרה.

במנהיים התרשם עמוקות מתזמורת הווירטואוזים המקומית, מאפשרויות תזמור חדשות שנגלו לפניו, מן השימוש בקלרינט, ומניצול האפקטים הדינמיים של התזמורת. כל אלה השפיעו על המשך כתיבתו, והשפעה זו ניכרת מאד ביצירה זו.

בסימפוניה זו שלשה פרקים, על פי הסדר המקובל: מהיר-איטי-מהיר. כל הפרקים הם בצורת הסונטה.

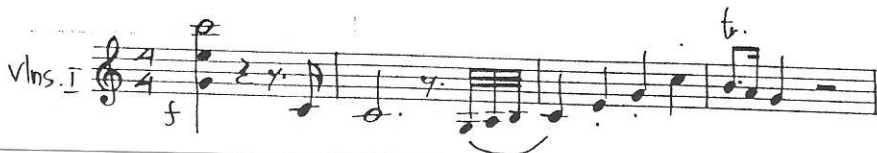
היא מתוזמרת ל-2 אבובים, 2 בסונים, 2 קרנות, 2 חצוצרות, טימפני וסקצית כלי קשת. כל הכלים הם ב-דו (כולל הקרנות), דבר המאפשר צליל פתוח ונינוח בכלי הנשיפה.

כמו במחציתן של עשרים הסמפוניות האחרונות, גם בסמפוניה זו אין שימוש בחלילים. האם גוון החליל ורכותו לא התאימו לרוח הסמפוניות האחרונות? התשובה אינה ברורה, אך יחד עם זאת יש לציין שבמאה ה-18 הרכב כלי הנשיפה בתזמורת לא היה קבוע והוא השתנה מיצירה ליצירה. הקלרינט היה הכלי החדש יחסית, ומוצרט הכיר אותו רק במנהיים ככלי תזמורתי והשתמש בו רק בסימפוניות מס' 31, 35, 39, 40.

פרק ראשון - Allegro vivace

פרק זה הוא בצורת הסונטה. הנושא הראשון והנושא השני של הפרק מנוגדים בטונליות, באופי, במרווחים, במקצב, במרקם ובחלוקה הפנימית.

הנושא הראשון מוצג מיד, ללא פתיחה. זהו נושא תרועתי והחלטי, שמתחיל בביסוס הטוניקה על ידי אקורד דו מז'ור בעליה, ואז יורד בסקונדות אל הדומיננטה.

ביסוס הנושא הראשון על אקורד אפייני מאד לקלסיקה, ומופיע בצורות שונות ומגוונות.

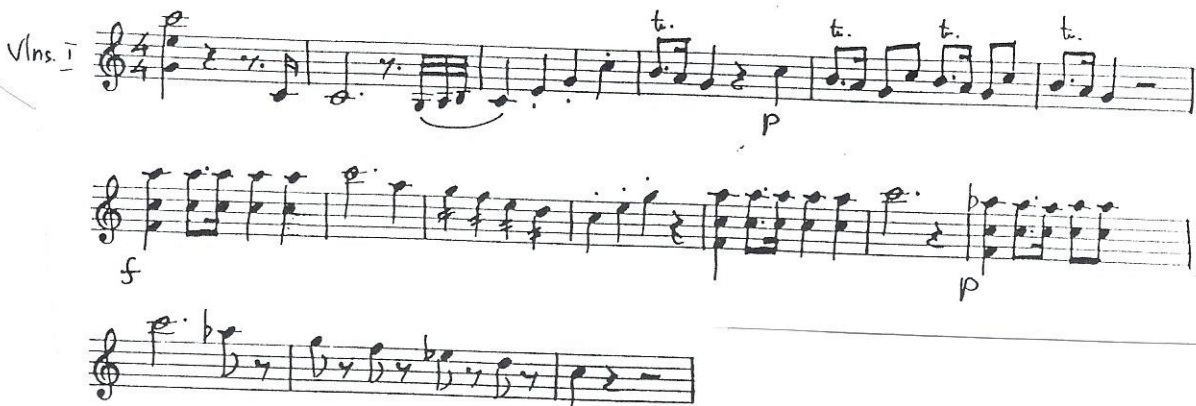
האקורד העולה מופיע ב-f ומתוזמר באוניסונו, דבר המוסיף לתרועתיות ולעצמה שלו. עיצוב הנושא הפותח הייה אופייני לסימפוניות של מלחיני מנהיים שבוודאי גם השפיעו על סגנונו. יחד עם זאת, החוש הדרמטי שלו מעניק להצגת הנושא לבוש

יותר מורכב, הוא מוצג תוך כדי "משחק": עוצר את זרימתו מדי פעם, ולתוך מהלכו ההחלטי חודרים רגעי היסוס מפתיעים ומשעשעים.

הנושא בפשטות (כפי שאיננו מופיע ביצירה!):

"הנושא המהוסס" (כפי שהוא מופיע ביצירה):

רעיון ההיסוס מקבל ביטוי גם בגשר המודולטורי המעביר אל הנושא השני. הפעם זהו היסוס הרמוני: מוצרט מביא מיד את הדומיננטה של סול (רה מז'ור) ואת אקורד סול מז'ור, אבל כאן הוא מתחיל שוב להסס ובודק כל מיני אקורדים מעל נקודת העוגב סול, ביניהם סול מינור ואקורד "גרמני" (האקורד הגרמני הוא בעל אופי דומיננטי ומבוסס על סקסטה מוגדלת. הוא נפתר לדומיננטה) תהליך זה גורם לתחושה של ניסוי וטעיה, עד "שמוצאים את ה-סול הנכון".

לעומת הנושא הראשון, המבוסס על אקורד, מציג הנושא השני סוג אחר של מלודיות קלאסיות. השלד של מלודיות כאלה הוא מהלך סקונדות, פשוט ואף נאיבי לעתים, שנוספו לו צלילים מקשטים.

השלד:

המנגינה עם התוספות:

חטיבת הסיום ארוכה יחסית, ונשארת ב-סול מז'ור. הפיתוח מתחיל כהמשך של חטיבת הסיום, ודבר זה מהווה שבירה מסוימת של הסגנון. כפי שצוין למעלה, אחד האיפיונים של הסגנון הקלאסי הוא יצירת הבדלים ברורים בין חלקים שונים. התהליך המקובל בפרק בעל מבנה סונטה הוא עצירה מוחלטת, כולל קדנצה אותנטית, בסוף התצוגה, ובדרך כלל גם חזרה על התצוגה, ורק אז מתחיל הפיתוח. בפרק זה יוצר מוצרט רגע של חוסר בהירות, כאשר התצוגה איננה מסתיימת באקורד הצפוי, והפיתוח מופיע תוך כדי הציפיה לסיום התצוגה.

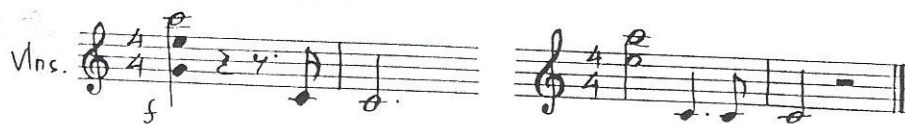

בפיתוח עצמו אין "הפתעות", והוא מסתיים בצורה ברורה באקורד הדומיננטה, שאחריו הפסקה קצרה.

זהו סימן מובהק לכניסת הנושא הראשון ולהתחלת הרפריזה. אבל - שימו לב! הרפריזה אינה רגילה. הנושא הראשון אמנם נכנס במקום המתאים, ובדיוק באותו אופן שהופיע בתחילת הסימפוניה, אך מוצרט שוב מרשה לעצמו "משחק" קטן. באותו מקום שם נעצר הנושא והיה רגע של היסוס מינורי, הנושא מתפרק והופך למעין המשך של הפיתוח. האם זו רפריזה מדומה? - אם הנושא היה מובא בהמשך בשלמותו, אפשר היה לפרש זאת כך. אך במקום זה מופיע הנושא השני, בסולם הטוניקה. רק אחרי הנושא השני מובא שוב הנושא הראשון, כך שנוצרת מעין "רפריזה הפוכה". הנושא מובא בקיצור, והופך לחטיבת סיום מבריקה וחגיגית. (שוב ניכרת כאן השפעה של סגנון מנהיים, שם השתמשו לעתים קרובות בנושא הראשון כדי לסיים את הפרק.)

הצלילים המסיימים את הפרק הם אזכור של הצלילים הראשונים בו:

תחילת הפרק

סיום הפרק

סימני דרד:

הפרק נפתח בתרועה של כל התזמורת באוניסונו - תחילת הנושא הראשון.

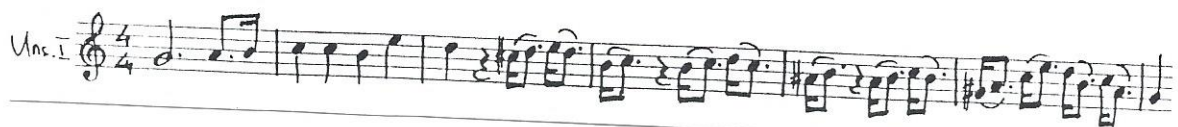
ההחלטיות נקטעת על ידי שתי תיבות של ק, ושוב חוזרים לנושא. משחק זה מופיע פעם נוספת, וקרשנדו מוביל אותנו למוטיב העובר בין כלי הנשיפה ומתחיל את הגשר:

הגשר מסתיים בסולם מהיר באוניסונו לעבר אקורד הדומיננטה של סול, שאחריו הפסקה, וזהו הסימן לבואו של הנושא השני.

הנושא השני, בעל אופי עדין ושקט, מופיע פעמיים.

בפעם השניה הוא ממשיך לעבר קטע מעבר ההופך לחטיבת סיום ארוכה. חטיבה זו מסתיימת בשתי תיבות של כנורות בלבד.

הפיתוח מתחבר ישירות לחטיבת הסיום, כאילו הוא המשך שלה. במקום האקורד הצפוי (סול מז'ור) מופיע פתאום אקורד ובו פה $\flat$, מוכפל בכל כלי הקשת. מפנה זה מתחיל סדרה של אקורדים דרמטיים ומודגשים, מעל נקודת העוגב סול, המתחילים את הפיתוח. מהלך קצר זה מוליך דווקא אל הסולם הרחוק להס מז'ור, ממנו מתחיל השיטוט ההרמוני, תוך שילוב חמרים מלודיים מן הנושאים. הפיתוח מסתיים ב- pp על אקורד הדומיננטה, וכך יוצר ציפיה לכניסת הנושא הראשון ולהתחלת הרפריזה.

הנושא הראשון חוזר במלוא העצמה והתרועתיות, אך מיד לאחר ההתחלה הופך לגשר מודולטורי אל הנושא השני. הנושא השני מופיע כמו בתצוגה, אך ב-דו מז'ור, ואחריו חטיבת הסיום. במקום בו צפוי הסיום, מופיע שוב הנושא הראשון בקיצור, ואז קודה המסיימת את הפרק.

פרק שני - *Andante di molto*

פרק זה כתוב בסולם פה מז'ור, וגם הוא בצורת הסונטה. רבים מן הפרקים השניים של מוצרט הם שירתיים עד כדי השוואתם לאריות אופראיות, וגם פרק זה בכללם. מנגינת הנושא הראשון, מנגינה יפה ושירתית, מטעה לחשוב שהיא פשוטה, אך למעשה בנייתה אמנותית ומתוחכמת. היא מנצלת חזרות מסוגים שונים (סקוונצה, הד, חזרה מדויקת), תוך שימוש בשתי טכניקות של "דחיסת זמן" - דימינוציה וסטרטו. באופן זה נוצרת התקדמות של המנגינה והובלה לקראת שיא.

הנושא הראשון:

הנושא השני (ב-דו מז'ור) אינו מנוגד באפיו לראשון, אלא משלים אותו ומבליט את הריקודיות ואת החינניות שלו. הקו המלודי נוטה לירידה, לעומת העליה בנושא הראשון, אך גם כאן הנושא מתחיל בסקוונצה ומופיע פעמיים.

מאחר ששני הנושאים דומים באפיים, אין כאן מקום להתפתחויות דרמטיות, והפיתוח הוא קצר. ברפריזה, הפעם, אין הפתעות, והיא חוזרת על התצוגה בסולם הטוניקה. בסוף הרפריזה חוזר מוצרט על מה שעשה בפרק הראשון, ולפני סיום הוא מאזכר את ההתחלה של הנושא הראשון.

סימני דרך:

הנושא הראשון שירתי ומעודן:

המנגינה יורדת באוקטבה ועוברת לכנור השני, בעוד שאר הקולות משמיעים מנגינות קונטרפונקטיות. הקונטרפונקטים מעשירים את המרקם, אך אינם מושכים את תשומת הלב מן המנגינה הראשית.

עתה מתחיל גשר אל הנושא השני, הנושא השני מופיע במרקם שקוף של כנורות בלבד.

הפיתוח הוא קצר, ויש בו שימוש בפרגמנטים מן הנושא הראשון. החלוקה הפנימית של הפיתוח זוגית וסימטרית, דבר המאפשר לו להשתלב באופי הריקודי של הפרק כולו.

ההכנה לחזרת הנושא הראשון נעשית על ידי איזכור המוטיב הפותח אותו, ועצירה על אקורד הדומיננטה כשארריו הפסקה.

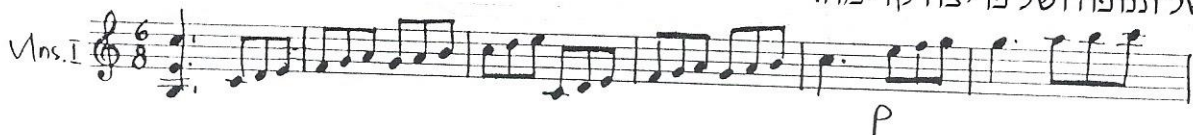
הנושא הראשון חוזר פעמיים בווריאנטים מקצביים קטנים, ואחריו גשר והנושא השני בסולם הטוניקה. גם הנושא השני חוזר פעמיים, ואחריו קודה. הפרק מסתיים באזכור נוסף של התחלת הנושא הראשון.

פרק שלישי - Finale - Allegro vivace

גם פרק זה הוא במבנה סונטה, וכתוב ב-דו מז'ור. כיאות לפרק סיום הוא מהיר ומבריק, ומזכיר במשקלו (6/8) ובמקצבו ( ) את הגייג, המהווה פרק סיום לרוב היצירות האינסטרומנטליות הרב-פרקיות בתקופת הברוק. מצד שני הוא מזכיר סקרצו, בגלל התנועה התזזיתית והבלתי פוסקת של שלושי שמיניות.

בפרק זה שלשה נושאים, הדומים זה לזה במהירות, באנרגיות ובמקצב, אך מעניין להשוות ביניהם מבחינת המבנה המלודי.

הנושא הראשון מבוסס על סולם עולה, והמנעד שלו רחב מאד, וכך נוצרת תחושה של תנופה ושל פריצה קדימה.

הנושא השני מתחיל בשהייה במקום, מתקדם בעליה באוקטבה אך נסוג מיד, ואז יורד קצת. הוא איננו פורץ קדימה, אלא מבסס את שני הצלילים המרכזיים רה ו-סול. נוצרת תחושה של השארות במקום.

הנושא השלישי הוא מעין סינתזה בין שני הנושאים הקודמים. חלקו הראשון "נשאר במקום", וחלקו השני צובר תנופה בירידה. חלוקה זו מודגשת בעזרת חלוקת הנושא בין קבוצות כלים שונות.

בפרק זה מובלטים במיוחד אפקטים של תזמור: קבוצות כלים קטנות מנגנות לבד לעומת טוטי, אוניסונו לעומת מרקס הומופוני, שינויים תכופים ומודגשים בדינמיקה, שימוש בקרשנדו של כל התזמורת ובהדגשות. גם אלה הושפעו, ללא ספק, מן האפקטים ששמע מוצרט במנהיים.

סימני דרך:

הפרק מתחיל בנושא הראשון. תחילה 4 תיבות באוניסונו וב-f, המהוות מעין פתיחה. אחריהן באות עוד 4 תיבות משלימות, שהן מלודיות יותר וב-p. הנושא חוזר פעמיים:

גשר מודולטורי מוביל אל הנושא השני (ב-סול מזיור), שגם הוא חוזר פעמיים - פעם בסיום פתוח ופעם בסיום סגור.

מיד אחרי מופיע הנושא השלישי (גם הוא ב-סול מזיור). נושא זה מבוסס על מענה בין שתי קבוצות כלים - תחילה בין שני רגיסטרים בכלי הקשת, ואחר כך בין האבובים לכלי הקשת.

גלגול של רעיון מן הנושא השלישי מתחיל את חטיבת הסיום הארוכה והמרשימה. כאן מובלט קולם של הבסונים, יחד עם כלי הקשת הנמוכים. כל התצוגה חוזרת פעמיים.

הפיתוח מתחיל בחומר מלודי מן הנושא השלישי, וממשיך בסקוונצות ובמענים בין קבוצות כלים.

הצליל דו באוניסונו, בטוטי וב- f מבשר את חזרת הנושא הראשון.
ברפריזה אין הפתעות, ונל החלקים מופיעים כסדרם.

תרועה של כל התזמורת באוניסונו על אקורד דו מז'ור מסיימת את הפרק ואת
היצירה.

סיכום

זוהי סימפוניה מלאת חיים, שיש בה מכל טוב:
פרק ראשון חגיגי, עליז ומלא הפתעות, פרק שני ריקודי ומעודן, ופרק אחרון מהיר
ומבריק. יש בה מנגינות יפות ושובות לב, לעומת מהלכים הרמוניים מעניינים למביני
דבר. יש בה תזמור מעניין, המנצל את הגוונים השונים של התזמורת, אך מושך
תשומת לב רק במידה הראויה.
יש כאן איזון מושלם בין פשטות ותחכום, ובין צורה ותוכן.